
NYTT OM RUNER

Meldingsblad om runeforskning

Nr. 5

1990 (1991)

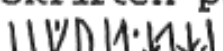
ISSN. 0801-3756

ARBEIDET VED RUNEARKIVET, OSLO

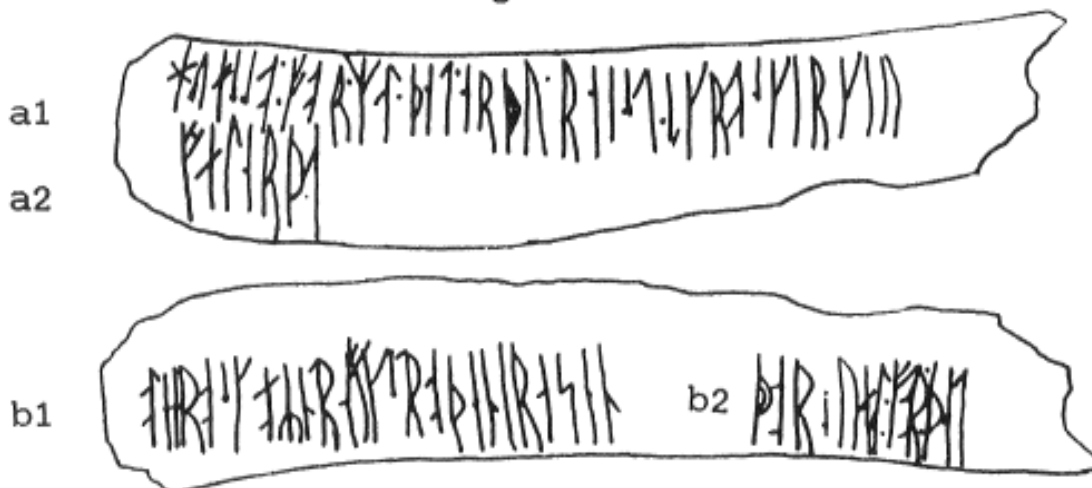
NYFUNN 1988 OG 1989

A318-A323 Oslo kommer fra Riksantikvarens utgravning i Oslo gate 6 i Gamlebyen, Oslo. A318-A321 og A323 er funn fra 1988 som Runearkivet ikke kjente til i fjor; de har tilvekstnummer i Oldsaksamlingen C. 37175 med de respektive G-numrene (=Gamlebyen) som undernummer. Brannlagsrelasjonene sannsynliggjør en arkeologisk datering av A318-A321 og A323 til sent 1100-tall eller tidlig 1200-tall; A318 og A323 kan imidlertid komme fra første halvdel av 1200-tallet. Utgravningsområdet ligger rett vest for Korskirke-ruinene. (Om fire bein med runer og rune-liknende tegn fra samme utgravning se Nytt om runer 4 [1989] s. 7 [A314-A317]. Merk at G-nummeret for A313 ble oppgitt i Nytt om runer 4 til å være det samme som G-nummeret for A314; det riktige funnummeret for A313 er: G. 51901.)

A318 Oslo (G. 73624) står på et snellehjul (dvs. vekt til en håndtein) av tre som er 59 mm i diameter og 15-16 mm høy; hullet i midten er noenlunde rektangulært og måler 12x15 mm. De tre runene står på den ene flatsiden, risset inn mot hullet. Bistaven på rune 2 løper langs kanten av hullet, og staven på rune 3 ender i hullet og er dermed noe kortere. Innskriften er 18 mm lang med 26-17/12 mm høye runer: þut. Dette kan være 1.pers.pres. þýt av þjóta 'dure, suse' eller akk.sg. av þutr 'dur, sus'; begge kunne være beskrivelser av lyden som en håndtein lager. Det er en forlengelse av staven på t-runen oppover forbi kvisten, og man kunne eventuelt lese þua, men det gir ikke noen rimelig tolkning.

A319 Oslo (G. 74063) står på en spillebrikke av tre, 46-47 mm i diameter og 13-14 mm høy. Det er en sprekke i overflaten midt på den ene flatsiden. Innskriften, som er 27 mm lang, står midt på denne siden, og sprekken går tvers over innskriften på langs. Det står, med 10-12 mm høye runer: sigrit:hthā, Sigríðr ???, "Sigrid ???".

A322 Oslo (G. 76979 – C. 37509) står på et stort fragment av et ribbein fra en ku eller okse, 233 mm lang og 44–33 mm bred. Beinets ble funnet i 1989 under en avsluttende arkeologisk utgravning i Oslo gate 6. Funnet dateres på grunnlag av brannlagsrelasjon til sent på 1100-tallet eller tidlig på 1200-tallet. Det er runer på begge sider. På den konvekse siden står en lang linje med runer (a1) langs den øverste kanten, pluss en kort linje (a2) langs den nederste kanten, nedenfor begynnelsen av a1. Runene er ca. 20 mm høye. På den konkave siden finnes en lang linje med ca. 20–25 mm høye runer (b1) langs den nederste kanten; etter et forholdsvis stort mellomrom kommer en kort linje med runer (b2). Det er tydeligvis samme hånd i a1 og b2, og kanskje også i a2; det er en annen hånd i b1. Det står følgende:

a1) huæssô:for·mál·þet·erþu·reist:ikrosskirkiu, a2) Fælerþa,
 b1) Óleeroskoyntrau[áu<f]kstropenirazen, b2) þor:uæl:fór:-
 þet. Hversu fór mál þat er þú reist í Krosskirkju? ??? /
Óli er óskeyndr auk stroðinn í rassinn. ??? vel fór þat.
 "Hvordan lød det utsagnet som du ristet i Korskirken? ???
 / Ole er 'uskjoldet' [skjoldløs] og pult i ræva [dvs. har
 hatt analt samleie]. ??? godt lød det." Rune 1 i a2 er en
 punktert f og translittereres her F; det kunne muligvis
 stå for v. Linje a2 kan kanskje tolkes: vel er þá "vel er
 da"(?). Det er imidlertid mulig at linje a2 har enkelt in-
 terpunktstegn foran siste rune, og da ville man vente
 et navn etterfulgt av á 'eier', men Fælerþ lar seg van-
 skelig tolke som personnavn. Første ord i b2 kunne ten-
 kes å være et forsterkende adverb. Den første risteren,
 som skriver med vokalharmoni (huæssô mot kirkiu), viser

et overveiende østnorsk målmerke i språket sitt: þet for þat. Privativprefiksen ó- kan muligens indikere at den andre risteren kommer lenger nordfra, kanskje fra Midt-Norge. Tolkning av b1 ble gjort av Karin Fjellhammer Seim, Bergen. Hun skriver videre om denne "saftige godbiten" at det eneste belegget for ordet úskeyndr er som tilnavn på en person i Hákonar saga herðibreiðs i Heimskringla, og at denne faktisk het Áli[=Óli]! Denne mannens voksne sønn, Munan, ble drept i en kamp i 1160, så faren var trolig død før "sent 1100-tall/tidlig 1200-tall" (dvs. innen den arkeologiske dateringen av beinet). Navnet Áli/Óli er relativt sjeldent, men blant dem som het det, er Ále Hallvardsson, Kong Sverres lendmann som falt ved Oslo i 1200. Seim greier ut om familieforholdene for Ále Uskeynd. Hans elskerinne eller kone, mor til Munan, var Tora Guttormsdotter, som også var kong Harald Gilles frille og mor til kong Sigurd Munn. Morsøtten til Sigurd Munn var upopulær blant geistligheten, og dersom det virkelig dreier seg om Ále Uskeynd i beskyldningen for homofili på beinet, ville det passe godt med en prest som rister av utsagnet. Adjektivet úskeyndr er egentlig ikke presentert som tilnavn i innskriften. Ordet kan ha vært brukt for å beskrive en som "ubeskyttet (av skjold)" har hatt analt samleie. Når vedkommende het Óli, kan adjektivet úskeyndr være brukt for å alludere til den tidligere Áli med det tilnavnet. Korskirken i Oslo er nevnt for første gang i en tapt kongelig stadfestingsbrev fra 1248, men historikere har ofte antatt at kirken er fra slutten av 1200-tallet (eller tidligst fra 1240-årene); den blir nevnt neste gang i 1300.

A323 Oslo (G. 73361) står på et fint tilskåret trestykke som er 91 mm langt. Halvparten av gjenstanden har et tilnærmet firkantet tverrsnitt, mens den andre halvparten utgjøres av en bøyle. Bredden på sidene i den firkantede delen er 18-20 mm, mens bøylen er 30 mm bred. Det ovale hullet i bøylen måler 30x14 mm, og treet i selve bøylen er ca. 7 mm tjukk. Innskriften viser at gjenstanden har vært en amulett. Det står runer på alle fire av de plant skårne sidene; linjene er 34-45 mm lange og dekker stort sett skriveflaten. En side (c-linjen) er skadd. Innskriften lyder: YNDYMI | ÞYTRYIF | ÞRANVINI | ÞYTRDIY

a) kup:giti b) þæsermik c) p?roukiu? d) þæsærpik, dvs. Guð gæti þess er mik berr[?] auk[?] ??? þess er þik, "Måtte gud ta vare på den som bærer(?) meg ok(?) ??? den/det som deg(?)". Siste rune(?) i c-linjen på den skadde siden kommer inn i hullet og skal muligens leses t. (Tolkningsforslag for de to siste linjene mottas med takk.)